

OBSAH

1.	Úvod	14
1.1	Historie keramiky	14
2.	KERAMICKÉ SUROVINY A VÝCHOZÍ LÁTKY	18
2.1	Přírodní suroviny, ložiska a jejich vznik	18
2.1.1	Plastické keramické suroviny	18
2.1.1.1	Vznik plastických keramických surovin	22
2.1.1.2	Kaoliny	24
2.1.1.3	Jílů a zeminy pro keramiku	29
2.1.1.4	Vermikulit	39
2.1.1.5	Nejilové vrstevnaté suroviny	39
2.1.2	Neplastické vrstevnaté suroviny	41
2.1.2.1	Ostrůva	42
2.1.2.1.1	Křemen	42
2.1.2.1.2	Hlinitokřemičitá ostrůva	44
2.1.2.1.3	Zvláštní ostrůva nebo plniva	45
2.1.2.2	Suroviny s vysokým obsahem CaO a nebo MgO	46
2.1.2.2.1	Vápenec	46
2.1.2.2.2	Dolomit	48
2.1.2.2.3	Wollastonit	48
2.1.2.2.4	Magnezit	50
2.1.2.3	Zirkon	50
2.1.2.3.1	Spodumen	50
2.1.2.4	Alkalická taviva	51
2.1.2.4.1	Živce	51
2.1.2.4.1.1	Původ a vlastnosti živců	53
2.1.2.4.2	Nefelinický syenit	55
2.1.2.4.3	Nefelinický fonolit	56
2.1.2.4.4	Eutektická taviva	56
2.2	Úprava keramických surovin	56
2.2.1	Úprava kaolinu	56
2.2.2	Úprava jílu	59
2.2.3	Úprava živců	59
2.2.4	Úprava sklářských písků	60
2.3	Syntetické suroviny pro keramiku	60
2.3.1	Oxid hlinitý	61
2.3.2	Oxid zirkoničitý	63
2.3.3	Oxid titaničitý	63
2.3.4	Mullit	64
2.3.5	Leucit	68
2.3.6	Neoxidové keramické materiály	69
2.3.6.1	Nitrid křemiku	69
2.3.6.2	Karbid křemiku	70
3.	ZÁKLADY KERAMICKÉ TECHNOLOGIE	71
3.1	Příprava keramických směsí	71
3.1.1	Mletí keramických směsí	71
3.1.1.1	Kontinuální mokré mletí v bubnovém mlýně	73
3.1.1.2	Suché mletí v bubnovém mlýně	74
3.1.1.3	Mletí velmi jemných keramických prášků	74
3.1.1.4	Kontrola velikosti částic meliva	75
3.1.2	Odvodnění keramických suspenzí	75
3.1.2.1	Kalolisování	75
3.1.2.2	Rozprašovací sušení	76
3.1.3	Zvláštní způsoby přípravy keramických směsí	79
3.1.3.1	Reakce v plynné fázi	79
3.1.3.2	Společné srážení z roztoků solí	79

3.1.3.3	Hydrolytické srážení dopantu na dispergované částice	80
3.1.3.4	Otěrové mletí	80
3.1.3.5	Vymrazování	80
3.1.3.6	Metoda sol - gel	80
3.2	Způsoby tvarování keramiky	81
3.2.1	Lití z vodní suspenze	81
3.2.1.1	Reologické vlastnosti keramických suspenzí	83
3.2.1.2	Řízení reologických vlastností suspenzí	88
3.2.2	Lití do sádrových forem	90
3.2.3	Lití nevodných keramických suspenzí	92
3.2.4	Tvarování keramických folií	93
3.2.5	Plastické tvarování	94
3.2.5.1	Plastické tvarování práškových směsí	101
3.2.6	Způsoby lisování	102
3.2.6.1	Přetokové lisování	102
3.2.6.2	Pístové lisování	105
3.2.6.3	Izostatické lisování	106
3.2.6.4	Žárové lisování	107
3.2.6.5	Izostatické žárové lisování	107
3.3	Sušení keramiky	107
3.4	Výpal keramiky	114
3.4.1	Dehydroxidace jílových minerálů	115
3.4.2	Vyhořívání organických látek	118
3.4.3	Vznik nových krystalických fází ve střepe	119
3.4.4	Modifikační přeměna křemene	120
3.4.5	Tavení živců	120
3.4.6	Reakce v pevném stavu	123
3.4.7	Slinování	126
3.4.7.1	Stadia slinování	127
3.4.7.2	Slinování za přítomnosti kapalné fáze	130
3.4.8	Optimalizace výpalu keramiky	131
3.4.8.1	Výpal v oblasti elastické deformace keramického materiálu	131
3.4.8.2	Výpal v oblasti nevratné deformace keramického materiálu	133
3.4.8.3	Optimální teplota výpalu	134
3.4.8.4	Chlazení v oblasti nevratné deformace keramického materiálu	134
3.4.8.5	Chlazení v oblasti elastické deformace keramického materiálu	135
3.4.9	Optimální křivka výpalu	135
3.4.10	Požadavky na výpal keramiky	136
3.5	Povrchové úpravy	136
3.5.1	Glazury a engoby	136
3.5.1.1	Glazury	136
3.5.1.2	Engoby	145
3.5.2	Keramické barvy	146
3.5.2.1	Naglazurové barvy	150
3.5.2.2	Vtvné barvy	150
3.5.2.3	Podglazurové barvy	150
3.5.3	Preparáty vzácných kovů	151
3.5.4	Listry	151
3.5.5	Emaily	151
3.5.6	Speciální povrchové úpravy keramiky	152
3.5.6.1	Řezání, kalibrace, broušení, leštění a lapování	152
3.5.6.2	Pokovování a pájení keramiky	152

4.	VZTAHY MEZI MIKROSTRUKTUROU A VLASTNOSTMI KERAMIKY	154
4.1	Mechanické vlastnosti keramiky	154
4.1.1	Mechanická pevnost keramiky	160
4.1.2	Hodnocení mechanických vlastností keramických materiálů	166
4.1.3	Vyhodnocení výsledků	172
4.1.4	Lomová mechanika	175
4.1.5	Analýza lomové plochy	180
4.2	Chemické vlastnosti keramiky	181
4.2.1	Koroze keramiky plyny	181
4.2.2	Koroze keramiky kapalinami	182
4.2.3	Metody hodnocení chemické odolnosti glazur	187
4.3	Tepelné vlastnosti keramiky	189
4.3.1	Měrné teplo	189
4.3.2	Tepelná vodivost	190
4.3.3	Teplotní vodivost	191
4.3.4	Teplotní roztažnost	192
4.3.5	Odolnost proti náhlým změnám teploty	193
4.4	Vysokoteplotní chování keramiky	196
4.4.1	Creep keramiky	197
4.4.2	Mechanismy creepu	199
4.5	Elektrické a magnetické vlastnosti keramiky	203
4.5.1	Elektrické vlastnosti keramiky	203
4.5.1.1	Elektrická vodivost	203
4.5.1.2	Polarizace a permitivita keramického dielektrika	205
4.5.1.3	Elektrická pevnost keramických dielektrik	207
4.5.1.4	Dielektrické ztráty	208
4.5.1.5	Supravodivost	208
4.5.2	Rozdělení keramických dielektrik	210
4.5.3	Magnetické vlastnosti keramiky	210
4.6	Optické vlastnosti keramiky	211
5.	TECHNOLOGIE VÝROBY A VLASTNOSTI JEDNOTLIVÝCH DRUHŮ KERAMIKY	214
5.1	Cihlářské výrobky	214
5.1.1	Pálené zdící prvky	217
5.1.2	Cihelné stropní prvky	218
5.1.2.1	Vlhkostní roztažnost střepu	222
5.1.3	Pálená střešní krytina	223
5.1.4	Výkvěty	230
5.1.4.1	Rozpusťnost solí v jílových surovinách	230
5.1.4.2	Vznik ve vodě rozpustných solí ve výrobcích	231
5.1.5	Cihelná dlažba	232
5.1.6	Antuka	232
5.2	Obkladové materiály	232
5.2.1	Pórovinové obkládačky	233
5.2.1.1	Dvoužárové pórovinové obkládačky	233
5.2.1.2	Jednožárové pórovinové obkládačky	238
5.2.2	Dlaždice	241
5.2.2.1	Hutné glazované obkladové prvky	241
5.2.2.2	Vysoce slinuté glazované a neglazované dlaždice	243
5.2.2.3	Tažené dlaždice	246
5.2.3	Dekorační techniky	247
5.2.4	Antibakteriální úpravy povrchu	248
5.2.5	Tintometrická příprava tiskových barev	250
5.2.6	Použití keramických obkladových prvků	252
5.2.7	Kachle	252
5.3	Zdravotnická keramika	254
5.4	Kameninové výrobky	258
5.4.1	Kameninové trouby	259
5.4.2	Chemická kamenina	266
5.5	Porcelán	268

5.6	Hořečnatá keramika	277
5.6.1	Steatitová keramika	277
5.6.2	Forsteritová keramika	281
5.6.3	Cordieritová keramika	283
5.7	Žárovzporné materiály tvarové	284
5.7.1	Hlinitokřemičité žárovzporné materiály	285
5.7.2	Zásadité žárovzporné materiály	288
5.7.3	Tavené žárovzporné materiály	289
5.7.3.1	Technologie výroby	289
5.7.3.2	Přehled výrobků	291
5.7.3.3	Vlastnosti	291
5.7.3.4	Použití	294
5.7.4	Tepelně izolační žárovzporné materiály	294
5.7.4.1	Tvarové tepelně izolační žárovzporné materiály	294
5.7.4.1.1	Výroba a použití tvarových tepelně izolačních žárovzporných materiálů	294
5.7.4.1.2	Výroba pórovitých materiálů přidavkem vyhořívajících přísad	295
5.7.4.1.3	Výroba pórovitých materiálů napěněných vzduchem	295
5.7.4.1.4	Výroba pórovitých materiálů vývinem plyných komponent chemickou reakcí	296
5.7.4.1.5	Technologie výroby pórovitých materiálů přidavkem těkavých látek	296
5.7.4.1.6	Výroba pórovitých materiálů přidavkem lehčeného plniva do směsí	296
5.7.4.1.7	Výroba pórovitých materiálů kombinováním různých způsobů	297
5.7.4.2	Výroba a použití vláknitých materiálů	297
5.7.4.2.1	Výroba vláken z taveniny	299
5.7.4.2.2	Výroba vláken chemickou cestou	300
5.7.4.2.3	Změny vláken při zahřívání	300
5.7.4.2.4	Výrobky ze žárovzporných vláken	301
5.7.4.2.5	Výhody a nevýhody vláknitých tepelně izolačních materiálů	303
5.7.5	Neoxidické žárovzporné materiály	304
5.8	Žárovzporné materiály netvarové	304
5.8.1	Fyzikálně chemické procesy probíhající při tvrdnutí	306
5.8.1.1	Keramická vazba	306
5.8.1.2	Hydraulická vazba	306
5.8.1.2.1	Hydraulická vazba s portlandským cementem (PC)	306
5.8.1.2.2	Hydraulická vazba s hlinitanovým cementem (AC)	307
5.8.1.3	Anorganicko-chemická vazba	310
5.8.1.3.1	Fosforečná vazba	311
5.8.1.3.2	Vazba s vodním sklem	311
5.8.1.3.3	Vazba na bázi chloridu a síranu hořečnatého	312
5.8.1.3.4	Ostatní druhy chemické vazby	312
5.8.1.4	Organická vazba	312
5.8.2	Výroba netvarových zrněných staviv	313
5.8.3	Použití netvarových staviv	313
5.9	Keramika s nízkou teplotní roztažností	313
5.9.1	Celsianová keramika	314
5.9.2	Lithná keramika	314
5.9.3	Thialitová keramika	316
5.10	Konstrukční keramické materiály	318
5.10.1	Oxidová keramika	318
5.10.1.1	Keramika z oxidu hlinitého	319
5.10.1.2	Keramika z oxidu zirkoničitého	320
5.10.1.3	Transformačně zpevněná keramika	322
5.10.2	Neoxidová keramika	324
5.10.2.1	Keramika z karbidu křemíku	324
5.10.2.2	Keramika z nitridu křemíku	326
5.10.2.3	Keramika z nitridu hliníku	327
5.10.2.4	Keramika z karbidu boru	328
5.10.2.5	Keramika z nitridu boru	328
5.10.3	Kompozitní materiály	329
5.10.3.1	Vlákna	329

5.10.3.2	<i>Whiskry</i>	330
5.10.3.3	<i>Kompozity s kovovou matrix</i>	330
5.10.3.4	<i>Kompozity s keramickou matrix</i>	330
5.10.4	Nanostrukturní materiály	331
5.10.5	Biokeramické materiály	332
5.11	Keramické materiály pro elektrotechniku	332
5.11.1	Rozdělení materiálů	333
5.11.2	Keramické izolanty	334
5.11.3	Dielektrika pro kondenzátory	334
5.11.4	Piezoelektrika	337
5.11.5	PLZT keramika	338
5.11.6	Polovodivá keramika	338
5.11.7	Materiály s napětově závislým odporem	338
5.11.8	Keramika v mikroelektronice	338
5.11.9	Ferity	340
5.11.9.1	<i>Magneticky měkké ferity</i>	340
5.11.9.2	<i>Příprava feritů</i>	341
5.11.9.3	<i>Magneticky tvrdé ferity</i>	342
6.	ZKUŠEBNÍ METODY	345
6.1	Stanovení vlhkosti	345
6.2	Stanovení smrštění sušením	345
6.3	Stanovení citlivosti keramické směsi k sušení metodou Bigotovy křivky	346
6.4	Stanovení smrštění pálením (výpalem)	346
6.5	Stanovení nasákavosti, objemové hmotnosti, zdánlivé pórovitosti, zdánlivé hustoty a pórovitosti skutečně vypáleného střepe	347
6.6	Stanovení pevnosti vzorků v ohybu po vysušení nebo po výpalu	348
6.7	Stanovení ztráty žíháním	349
6.8	Stanovení nevratné vlhkostní roztažnosti keramického střepe	349
6.9	Stanovení koeficientu teplotní roztažnosti	350
6.10	Stanovení žárovzdornosti	352
6.11	Stanovení únosnosti v žáru	354
6.12	Stanovení tečení za vysokých teplot	358
6.13	Stanovení trvalých délkových změn v žáru	359
6.14	Stanovení odolnosti proti náhlé změně teploty	360
6.15	Stanovení napětí ve vrstvě glazury na střepe	362
6.15.1	Stanovení napětí mezi střepe a glazurou Stegerovou metodou	362
6.15.2	Orientační dilatometrické stanovení napětí ve vrstvě glazury na střepe	363
6.16	Stanovení rozdělavací vody plastického těsta a čísla plastičnosti dle Pfefferkorna	364
7.	POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA	366
8.	SEZNAM NEJDŮLEŽITĚJŠÍCH SYMBOLŮ	379
	REJSTŘÍK	382
	OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	
	PREZENTACE FIREM	